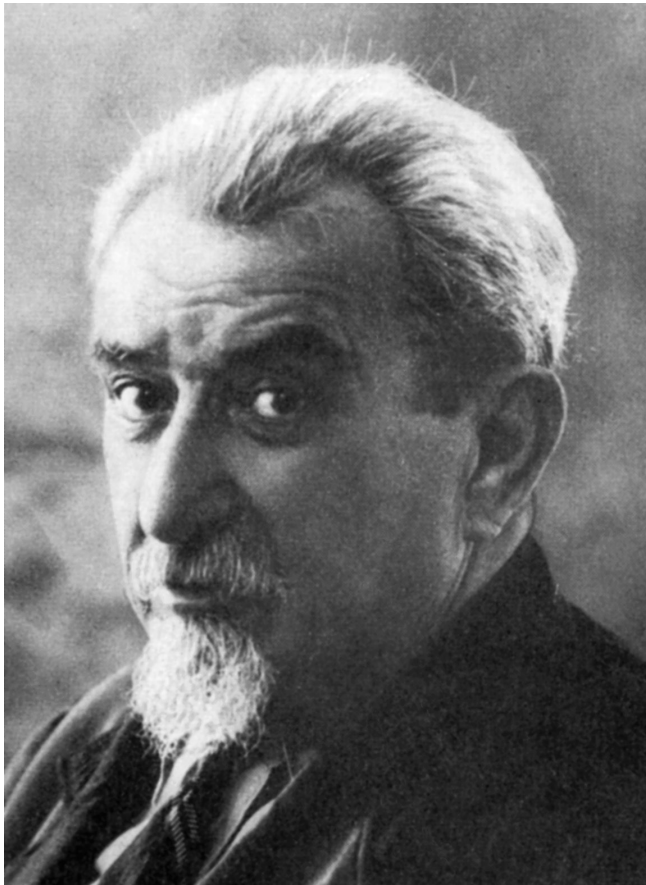

ספר התקצירים

כנס החברה הישראלית לתולדות הרפואה
לציון 150 שנה להולדתו של ד"ר הלל יפה

י"ז בתשרי תרכ"ה - כ"ג בטבת תרצ"ו, 18.1.1936-17.10.1864

המרכז הרפואי הלל יפה, חדרה; יום שישי 21.11.2014, כ"ח בחשוון תשע"ה

תוכנית

8:30 התכנסות וכיבוד קל

9:00 ברכות

מושב ראשון - יו"ר: שאול שאשא

9:10 צבי בנטואיץ: הלל יפה - הרופא, איש החזון והמעש

9:30 ערן דולב: איך זה שרופא כפרי אחד מעז

9:50 זלמן גרינברג: "איש קטן גדול"

10:10 איתי בחור: ד"ר הלל יפה – דיוקן עצמי

10:30 שאלות

10:40 הפסקה והתרעננות

מושב שני - יו"ר: אפרים לב

11:10 אבי עורי: ד"ר הלל יפה (1864-1936): ג'נבה, פריז ו... חדרה

11:30 שפרה שורץ: על אהבה, מלריה וכבוד – ד"ר יפה ואהרן אהרנסון

11:50 אבישי גולץ: בית החולים הפרטי 'חדרה'

12:10 שאלות

12:20 דיון בענייני החברה ובחירות לוועד

עם הכנס

ד"ר הלל יפה נולד בחג הסוכות תרכ"ה, לפני 150 שנה. החברה הישראלית לתולדות הרפואה מייחדת כנס זה לזכרו של ד"ר יפה, לפועלו ולרפואה באזור שבו פעל רבות: בחדרה ובזכרון יעקב.

אך טבעי היה לקיים כנס זה במרכז הרפואי הנושא את שמו ולא היה צריך כלל לשכנע את מנהל המרכז, פרופ' מאיר אורן, שגרתם מיד לרעיון וסייע בכל דבר כדי שהכנס יהיה מכובד ומוצלח, ועל כך נתונה לו ולצוותו תודתנו.

יבואו על התודה והברכה כל מי שסייע בהכנת הכנס, עיצוב ההזמנות והכנת ספר התקצירים: שמואל רגב מ'רגב מדיקל', איתי בחור – המוציא לאור של החברה הישראלית לתולדות הרפואה, ומאיר פורטל המוציא לאור של המרכז הרפואי רמב"ם.

לוועדה המדעית שהורכבה על מנת לבחור את ההרצאות המתאימות ביותר לכנס לא היתה משימה קלה. מכיוון שנשלחו תקצירים רבים, יותר מכפי שניתן היה לשבץ בתוכנית הכנס, נבחרו הרצאות שנושאן היה נושא הכנס. אני בטוח שלהרצאות האחרות, שלא שובצו הפעם, תמצא במה מתאימה באחד הכנסים הקרובים של החברה. תודה לפרופ' שפרה שורץ ולפרופ' נסים לוי על עזרתם בבחירת ההרצאות.

החברה הישראלית לתולדות הרפואה מתכבדת להעניק במסגרת הכנס הזה תעודת הוקרה וחברות כבוד לפרופ' נסים לוי על תרומתו רבת השנים בחקר ובהנחלת תולדות הרפואה בארץ. אנו מאחלים לפרופ' לוי ולרעייתו יעל, העזר כנגדו, בריאות, אריכות ימים והמשך עשייה פורייה.

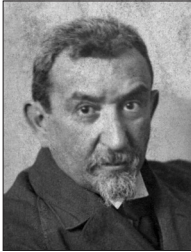
אני מקווה שכנס זה יחדש את מסורת הכנסים של החברה הישראלית לתולדות הרפואה ושנצליח לגייס לשורותינו חברות וחברים מתחומים שונים, הן מהרפואה והן שלא מהרפואה, חוקרים ומתעניינים בתולדות הרפואה בכלל ובארץ בפרט.

פרופ' אבישי גולץ

הלל יפה – הרופא, איש החזון והמעש

פרופ' צבי בנטואיץ

המרכז למחלות טרופיות ואיידס, אוניברסיטת בן גוריון

ד"ר הלל יפה עלה ארצה בשנת 1891 לאחר שסיים את לימודי הרפואה בג'נבה וזנח קריירה מבטיחה שם לטובת השליחות עבור הרעיון הציוני וההתיישבות בארץ-ישראל. עשייתו הרפואית היתה מראשיתה חלוצית ופורצת דרך וכן מלווה בסיכון אישי ומשפחתי משמעותיים.

חרף התנאים הפיזיים והסביבתיים הקשים, השכיל לשלב עבודה רפואית בסיסית עם תצפיות רפואיות ומדעיות ראשוניות, פרסומים מדעיים בספרות הבינלאומית, ואף

השתתפות בכנסים רפואיים באירופה. בצד הפעילות הרפואית המקצועית הענפה, הקדיש עצמו לפעילות ציבורית רחבה: במישור המקומי – בזכרון-יעקב ובחדרה, ובמישור הארצי – בוועד חובבי ציון ביפו, שהיה מרכז השלטון המקומי, בהשתתפות פעילה בקונגרסים הציוניים, ובמשלחת של הרצל לאל-עריש שפסלה את חצי סיני כמטרה להתיישבות הציונית. מאוחר יותר, היה אינסטרומנטלי בהקמת הסתדרות הכללית וכן בהקמת הסתדרות המורים.

כמי שהיה מופקד על בריאות המתיישבים במושבות מטעם הברון רוטשילד, שם את המלחמה בקדחת כמטרה עליונה למען ביסוס ההתיישבות, וזאת כללה את ייבוש הביצות מחד גיסא ואת הטיפול הפרטני התרופתי והמונע, מאידך.

מ-1905 ועד סוף מלחמת העולם הראשונה ביסס את מקום מושבו בזכרון-יעקב ואת בית החולים שם כמרכז רפואי עיקרי עבור המתיישבים גם בתקופה הקשה של המלחמה ושל גרוש המתיישבים מתל-אביב. בתקופת ניל"י היה מראשי המתנגדים לפעילות הריגול שלה ולסיכון הגדול שהפילה על הישוב בעיני הטורקים. אך יחד עם זאת היה הרופא שטיפל בשרה אהרנסון עם מעצרה ועינוייה על ידי הטורקים, עד למותה לאחר ששלחה יד בנפשה.

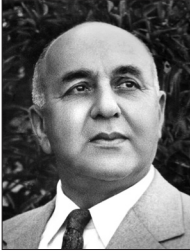
ד"ר הלל יפה היה רופא לדוגמה ודמות כמו מן האגדות. הוא לא היה איש מדון ומריבה, אך לא חסך שבטו ולא חסם פיו לנוכח עוולות, שחיתות ומעשים לא ראויים. ככזה קנה לו גם לא מעט אויבים שראו בו אבן נגף ובמיוחד קול ביקורת לא נוחה.

במבט לאחור אין ספק שהיה מדמויות המפתח שאפשרו להתיישבות היהודית בארץ-ישראל להגיע עד הלום.

איך זה שרופא כפרי אחד מעז

פרופ' ערן דולב

המכללה האקדמית תל-חי

סיפור התלידומיד [Thalidomide], שהתרחש לפני כשישים שנה, היווה פרשת דרכים בתולדות הרפואה והפרמקולוגיה הקלינית. התרופה, שפותחה בגרמניה נגד בחילה והקאה בקרב נשים הרות, היתה בעלת תכונות טרטוגניות וגרמה שלפחות ל-12 אלף הריונות הסתיימו בלידת יילודים חסרי גפיים. ייצור ושיווק התרופה הופסק רשמית והליך אישור השימוש בתרופות חדשות, בעיקר ב-FDA, הוחמר באורח משמעותי.

ד"ר אריה רפפורט, רופא משפחה ואיש ציבור מזכורו יעקב, קרא ככל הרופאים באותה עת על התלידומיד והשפעתו הטרטוגנית. בניגוד לכלל, שראה בתרופה תכשיר הרסני, היתה גישתו אל התרופה שונה. ד"ר רפפורט ניסה למצוא בעובדות צד חיובי - שמא אותו חומר שאינו מאפשר לגפיים של עוברים לצמוח, מסוגל לעכב צמיחה של שאתות ממאירות. כאשר חותנתו חלתה בשאת ממארת ברגלה ובהעדך כל טיפול לאחר הניתוח שעברה, ניסה עליה ד"ר רפפורט טיפול בתלידומיד. לשמחתו ראה נסיגה משמעותית בגודל השאת.

ד"ר רפפורט ראה חובה להביא את תצפיתו לרבים ופרסם אותה במכתב לעיתון 'הרפואה'. במכתבו ציין כי הוא מצפה שהשפעות התכשיר תיבדקנה ללא דעה קדומה. הפרסום עורר התעניינות עצומה, בארץ ובחו"ל. לחץ ציבורי עצום הופעל על משרד הבריאות להתיר את השימוש בתרופה האסורה לשם טיפול בשאתות חשוכות מרפא. עקב כך מינה המנהל הכללי ועדה מקצועית לבדיקת המקרה שתואר על ידי ד"ר רפפורט ומשמעויותיו האפשריות. הוועדה הגיעה למסקנה כי אין כל ודאות שנסיון השאת היתה תוצאה של הטיפול בתלידומיד, אולם הדבר לא מנע מיו"ר הוועדה לבקש ממשרד הבריאות כמות מסוימת של התרופה על מנת לבצע ניסוי קליני שיאמוד את השפעתה.

ד"ר רפפורט לא טיפל בתלידומיד בחולים נוספים ואילו התלידומיד היה מוקצה במשך שנים ארוכות עד אשר נמצא המנגנון האנטי-אנגיוגנטי של התרופה והיא הוכנסה כטיפול מקובל במחלות ממאירות, בחולים ובחולות מעבר לגיל הפוריות.

פרשת ד"ר רפפורט מדגימה כיצד רופא שעניו בראשו עשוי לגרום לטלטלה במערכת הבריאות כאשר הוא מציג נתוני אמת הנובעים מעבודתו הקלינית. כלום לא כך התנהג הרופא הכפרי אדוארד ג'נה, מגלה החיסון לאבעבועות שחורות? האם אין הפרשה מעידה שוב על כמיהתנו ל-Panacea: התרופה לכל המחלות?

"איש קטן גדול"

ד"ר זלמן גרינברג

גמלאי המעבדות המרכזיות, משרד הבריאות, ירושלים

בשבעון יהודי אמריקאי התפרסמה לפני 65 שנים סדרת קומיקס שבה נכתב על האיש "הקטן גדול" הפסקה הבאה: "האיש האחראי, כמעט כמו ידיו בלבד, להדברת המלריה בארץ הקודש, ושמאז מותו בשנת 1944 כונה 'הקדוש המעונה של המדע היהודי'". הדברים נכתבו על פרופסור ישראל יעקב קליגלר שנוולד בפולין בשנת 1888, חגג בר־מצווה בניו־יורק, השלים Ph.D. במיקרוביולוגיה באוניברסיטת קולומביה ועלה לארץ־ישראל בשנת 1920. קליגלר היה ציוני נלהב והעדיף

לעלות לארץ־ישראל על עתיד מובטח במכון רוקפלר שהיה ממכוני המחקר החשובים בארצות הברית.

בשנים 1922-1925 הקים קליגלר וניהל את ה'מכון לחקר המלריה' בחיפה. המחקרים שנעשו במכון בדקו את ההיתכנות של התוכניות להדברת המלריה שהכין קליגלר (עוד לפני העלייה) ובחנו את השיטות המתאימות לכל אזור בארץ. קליגלר הוכיח במחקרים שנעשו במכון, את חוסר היעילות של השיטות הקודמות ששימשו להדברת מלריה בארץ – שתילת עצי אקליפטוס לייבוש הביצות, ומתן כינין למניעת הדבקה (פרופילקסיס).

קליגלר התמקד במאבק נגד היתושים ובעיקר נגד החרווח שלהם. הוכנסו שיטות וחומרי הדברה חדשים, יעילים וזולים. בשנת 1923 קליגלר הביא את דגי הגמבוזיה לארץ כאמצעי ביולוגי נגד החרווח במקורות המים. פעולות ההדברה שנעשו על ידי עובדי המכון הביאו לירידה דרמטית בתחלואה. ההישגים במלחמה במלריה הובאו לידיעת ארגון הבריאות של חבר הלאומים, ובמאי 1925 נשלחה לארץ משלחת המלריה של הארגון. המשלחת נתנה הכרה בינלאומית לחשיבות הפעילות האנטי־מלרית שנעשתה בארץ.

בשנת 1926 הוזמן קליגלר להקים את המחלקה למיקרוביולוגיה ולהיגיינה באוניברסיטה שנפתחה זה מקרוב בירושלים. במסגרת האוניברסיטה הקים קליגלר בשנת 1927 את 'התחנה לחקר המלריה' בראש פינה, שעסקה במחקרי שדה בנושא הדברת המלריה. לאחר שנתיים מינה קליגלר את ד"ר גדעון מר למנהל התחנה ויחד פרסמו סדרת מאמרים בנושא המלריה. קליגלר פרסם מחקרים בתחומים רבים, בדגש על מחקר יישומי ושימושי, תוך שאיפה להבראת העם והארץ. במהלך 24 שנותיו בארץ־ישראל פרסם קליגלר יותר ממאתיים עבודות: במיקרוביולוגיה (62 עבודות), פרזיטולוגיה (84), וירולוגיה (41), תזונה (6) ועוד. בנוסף לפעילות המדעית קליגלר עסק בפעילות ציבורית בנושאים שהיו קשורים לבריאות הציבור. היה ב'וועד הבריאות' של ההסתדרות הציונית (משרד הבריאות של

המדינה בדרך). ממייסדי 'הליגה למלחמה בשחפת' ויושב הראש הראשון שלה. הנשיא הראשון של 'האגודה המיקרוביולוגית הפלשתינית'. הקים וניהל במשך עשר שנים את 'בית הבריאות על שם נתן ולינה שטראוס' בירושלים – מוסד שתרם רבות לבריאות הציבור וסייע למפעל 'כוס חלב לתלמיד'. קליגלר היה מיוזמי הקמת בית הספר לרפואה, תרם לתכנון בית החולים בהר הצופים. בתקופת מלחמת העולם השנייה הכין, לבקשת הג'וינט, תכנית עזרה רפואית לפליטים יהודים שהגיעו מאירופה לסן דומינגו שבאיים הקריביים. שלוש שנים מאוחר יותר נשלח על ידי הג'וינט לארגן את העזרה הרפואית ל-1600 פליטים יהודים תימנים בעדן. מעולם לא חבו בארץ־ישראל רבים כל כך, הרבה כל כך, לאיש אחד, אשר השפיע יותר מכל אחד אחר על בריאות הציבור בארץ – ומאז נשכח לגמרי.

ד"ר הלל יפה – דיוקן עצמי

איתי בחור

סופר

ד"ר הלל יפה נחשב לסמל ולדוגמה לרופא חלוץ; זאת בזכות היותו רופא מוכשר ומחויב, שעלה לארץ מתוך הכרעה ערכית-ציונית ולשם כך ויתר על קריירה מבטיחה בחו"ל. ד"ר יפה הקדיש את חייו לעבודה רפואית תוך סיכון חייו, ולעשייה חברתית-מדינית: הקים יישובים ומילא תפקידים בוועד "חובבי ציון" ולאחר מכן בתנועה הציונית "ההרצליאנית".

ד"ר יפה תיעד את חייו ביומן, במכתבים ובזכרונות. חלק ניכר מכתביו אלה רוכזו בספרו "דור מעפילים". מאות המכתבים, שנכתבו מערב בואו לארץ ולאורך עשרות שנות פעילותו בה, נכתבו סמוך להתרחשויות המתוארות בהם ולכן יש בהם דיוק בפרטים. המכתבים ממוענים לאנשים שונים והדגשים שבהם מגוונים. היומן, שגם הוא נכתב בזמן האירועים (בעיקר פרשת הריגול של ניל"י), ממוען לעצמו ולדורות הבאים, ובכתיבתו ניכרת שאיפה לתיעוד היסטורי דקדקני עם הנחלת עמדה ערכית. הזכרונות, שנכתבו ממרחק הזמן, מתאפיינים בפרספקטיבה רחבה.

השילוב בין שלושת סוגי המסמכים האלה פורש תמונת מציאות רחבה תוך שרטוט דיוקן אישי אינטימי מורכב, ובנוסף חושף את כשרון ההתבוננות והכתיבה של הכותב. מהמסמכים השונים עולה דיוקן אוטוביוגרפי נדיר של אדם ורופא בעל עין חדה, שביקורתו הנוקבת אינה מייאשת אותו, אינה גורמת לו לאבד אמפטיה ואינה מערערת את אמונו ביישוב ובאדם.

בית החולים בזכרון יעקב

ד"ר הלל יפה (1864-1936), ג'נה, פריס ו... חדרה

פרופ' אבי עורי

מרכז רפואי "רעות" ואוניברסיטת ת"א

נולדתי בתש"ח בבית היולדות בחדרה. סבי, רופא נשים מנתניה, הביא את אמי לבית היולדות (לשעבר של ד"ר יצחק יוליוס רוזנבוש). המקום ונסגר כאשר ביה"ח ע"ש הלל יפה נפתח. המיילד, יצחק הלברכט, הדריך אותי לימים, ב־1972, בקורס לרפואת נשים ומיילדות בביה"ח בילינסון.

ביקור בילדותי המוקדמת בבית אהרנסון בזכרון־יעקב, קרבני לסיפורי ניל". זכורים לי שני דברים מהביקור בזכרון־יעקב בשנות החמישים: האצטרובלים הרבים מסביב, והביקור בבית אהרנסון בהנחיית רבקה אהרנסון (1892-1981). הביקור בחדר האמבטיה, שם שרה ירתה בפיה, עשה עלי רושם עז.

כרופא שיקומי קראתי בספרו של הלל יפה "דור מעפילים" על פציעתה ונכותה הקשה של שרה אהרנסון (פגיעה בחוט השדרה הצווארי).

הלל יפה נקרא למיטתה של שרה אהרנסון עם פציעתה. הוא אבחן טטרפלגיה עקב פגיעת הקליע בחוט השדרה. "נטלתי בחיפזון כמה מכשירים ונסעתי בעגלה למקום האימה. את שרה מצאתי מוטלת בלי הכרה בחדר הרחצה, לידה מוטל אקדח קטן. הדופק עמום. הדם ניגר משפתיה. הכרתה שבה אליה רק לאחר זריקת קופאין. היא הכרתני והתחננה והתייפחה: 'בשם אלוהים! גמור נא עם כול זה! המיתני! לא אוכל לחיות ולסבול...' נשאתיה אל המיטה. בדקתי את גופה, ונוכחתי כי שיתוק גמור תקף את ידיה ורגליה. הכדור חדר לפיה, עבר דרך הלשון ונתקע בחוט־השדרה... בערב עלה חומה. דרשתי שיובילו את שרה לירושלים כדי לנתחה. על כך ענו לי כי יש להם מנתחים... בערב הזרקתי לה מורפין... ריח נגנרנה בפה... חומה גבוה... מגיעות שתי אחיות גרמניות מחיפה... ברוק יצאה נשמתה..."

רק לקראת סיום מלחמת העולם השנייה, ידעו (במקומות בודדים) לטפל נכון בנפגעי חוט השדרה. עד אז התמותה של פצועים עם פגיעות כאלה היתה די מהירה לאחר הפציעה.

ד"ר הלל יפה היה הרופא השני ששירת את חדרה כאשר מאז 1893 היה הרופא של זכרון־יעקב. פעמים־שלוש בשבוע היה מבקר בחדרה ואת החולים הקשים אשפז בבית החולים בזכרון. ד"ר יפה לא הסתפק בעבודתו הרפואית, את כול כוחו ומרצו הבליט נדלה השקיע במאמצי העזרה לאנשי חדרה. ב־1896 נבחר לעמוד בראש ועד המושבה. ד"ר יפה אף קנה בחדרה 50 דונם אדמה.

כשהיה רופא המושבה כתב לד"ר חיסין: " אשר למחלות הריאות, ובפרט השחפת, טועים אלה החושבים כי אין שחפת בארץ...מחלות העצבים מרובות מאוד, מחלות האופייניות לגזע השמי. בין הערבים אתה מוצא הרבה היסטריה, חולי־נפלי ומחלות רוח. בין מחלות העיניים תופסת את המקום בראש הגרענת".

תרומתו ושל אחרים למיגור מחלת המלריה, ידועה ונחקרה לעומק. בקונטרס "השמירה מפני הקדחת" משנת תרע"א כתב ד"ר הלל יפה: "כבר הזכרתי כי כשם שגוף האדם חונן בנטייה טבעית להבריא, כן כל מקום מנוגע במלריה עלול להירפא מאליו, אך ישנם תנאים נוחים לזאת... הוברר לנו שאם יעלה בידנו להפחית את כמות היתושים הטפילים וגם את מספר חולי המלריה בכל מקום שהוא עד כדי מועט ידוע – דבר זה דיו שהאקלים ילך ויחדל מאליו בהדרגה ידועה, להיות מלרי".

ב-1905, בוועידת ציוני-ציון בפרייבורג, הלל יפה אמר שהציונות היא מחלה כרונית, וכל מי שנדבק במיקרוב שלה, לא יירפא עוד לעולמים.

בראשית דרכו, יפה היה רופא עיניים. מדהים לראות בתוך רשימת רופאים "מבשרי ציון", רופאי עיניים רבים! ההולכים לפני המחנה "ראו" אולי יותר טוב נכוחה את הדרך הציונית! גם ד"ר יעקב יפה (1907-1993), בנו של הלל, התמחה ברפואת עיניים וכמו אביו עבר לרפואה טרופית.

הלל יפה למד רפואה בג'נבה וסיים את לימודיו שם ב-1889. את תיזת ה-MD שלו מ-1889, "L'action Polaire des Courants Electriques", מצאתי וצילמתי. בעת לימודיו התיידד עם הבקטריולוג Waldemar Mordecai Wolff Haffkine (1860-1930) שהפך למדען ידוע. הפיסיולוג פרופ' מוריץ שיף Prof. Moritz Schiff (1823-1896) רצה את יפה כעוזר מדעי, אך הלל סירב. בהיותו בג'נבה יפה הצטרף לשיבות עם מהפכנים כמו: Pavel Borisovich Axelrod (1850-1928) ו-Vera Ivanovna Zasulich (1849-1919), שהיו נפגשים בערבים בקפה La Brasserie Landolt.

סבי, ד"ר צבי לוי, למד אף הוא רפואה בג'נבה, 10 שנים לאחר שהלל יפה עזב את העיר ופנה ללימודי אופתלמולוגיה בפריס. פריס של המאה ה-19, היתה אחת מבירות הרפואה המערבית. יפה למד אצל רופאי עיניים מפורסמים: Edmund Landolt (1846-1926), Photinos Panas (1832-1903), והפולני-צרפתי Xavier Galezowski (1832-1907).

מעניין איך שמעו של הלל יפה כרופא עיניים מוכשר הגיע לפרופ' היהודי האוקראיני מחארקוב Leonard Leopoldovich Hirshman (1839-1906), שהציע לו להגיע אליו לעבוד במחיצתו. יפה, כידוע, סירב, עבר בחינות במוסקווה ובקושטא, ועלה לארץ. כל השאר הוא באמת היסטוריה.

על אהבה, מלריה וכבוד – ד"ר הלל יפה ואהרן אהרנסון

פרופ' שפרה שורץ

המרכז לחינוך רפואי ע"ש פרופ' משה פריבס, הפקולטה למדעי הבריאות, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב, ומכון גרטנר לחקר אפידמיולוגיה ומדיניות הבריאות, המרכז הרפואי שיבא

בשנת 1903 החליט הקונגרס הציוני השישי על ייסוד תחנה לחקירת המחלות בארץ-ישראל. החלטת הקונגרס באה בעקבות המלצתו של הרצל לאחר ביקורו בארץ כי יש ליישב את הביצות כאמצעי מרכזי למלחמה במלריה.

החלטת הקונגרס הובילה למאבק עז יצרים על "הבעלות על המלחמה במלריה בארץ ישראל", על ניהול תחנת המחקר לחקר המלריה העתידה לקום, על גיוס הכספים למימונה ועל קבלת הכבוד האקדמי והציוני העתיד להתלוות למי שיעמוד בראשה. שני השחקנים המרכזיים במאבק זה היו הד"ר הלל יפה ואהרן אהרנסון. מאבקם של יפה ואהרנסון לוהט בעימותים אישיים ומדעיים נוקבים ביותר והעיב על התנהלותה של התנועה הציונית בארץ-ישראל בכל הקשור למחקר וקידום המלחמה במלריה בראשית המאה העשרים.

"יש להבריא את העם והארץ" כתבה לימים פרופ' סנדי סופיאן על המלחמה במלריה ועל המאבקים האישיים ועזי היצרים בהם לוותה.

מטרת עבודה זו להציג את ההיבט האישי והציוני-פוליטי בראשית גיבוש הצעדים למלחמה במלריה בארץ-ישראל, של שתי הדמויות המרכזיות בפעלו באותה עת ביישוב הציוני בארץ-ישראל ד"ר הלל יפה ואהרן אהרנסון.

המחקר מתבסס על יומנים ומסמכים בני התקופה.

תחנת הניסיונות בעתלית

בית החולים הפרטי 'חדרה'

פרופ' אבישי גולץ

רמב"ם – הקריה הרפואית לבריאות האדם

הפקולטה לרפואה ע"ש רות וברוך רפפורט, הטכניון – מכון טכנולוגי לישראל, חיפה

בפסח 1931 הצטרפו בני הזוג הילדה וד"ר יצחק (יוליס) רוזנבוש לטיול מאורגן בארץ-ישראל במהלכו רכשו פרדס ומגרש סמוך אליו בחלקה הדרומי של המושבה חדרה. עם עלייתה של המפלגה הנאצית לשלטון בגרמניה, ב-1933, עלתה משפחת רוזנבוש לארץ והשתקעה בחדרה, וד"ר רוזנבוש, שהתמחה ברפואת נשים ומיילדות, פתח במקום מרפאה.

בשנת 1934 גברת סוניה זוסמנוביץ, בעלת בית המלון 'אמריקאן האוז' בתל-אביב פנתה לד"ר רוזנבוש בבקשה שימכור לה את המגרש שבבעלותו כדי שתוכל להקים עליו ועל מגרש צמוד שהיה בבעלותה בית מלון. ד"ר רוזנבוש הסכים למכור את המגרש שלו אך בתנאי שעל המגרש המשותף יוקם בית-חולים. גב' זוסמנוביץ, שבנה למד באותו זמן רפואה באיטליה, השתכנעה. לאחר שבניית בית החולים הושלמה ד"ר רוזנבוש שכר אותו, והזמין את ד"ר צבי (הרמן) הופשטיין לעלות לארץ ולהצטרף אליו. ד"ר הופשטיין, שהתמחה בכירורגיה ובגניקולוגיה, רכש עשרים מיטות אשפוז, ציוד לחדר-ניתוח ומכון רנטגן חדש ובשנת 1935 עלה לארץ עם כל הכבודה והצטרף לד"ר רוזנבוש בבית החולים.

בית החולים 'חדרה' נפתח באופן רשמי במרץ 1936 עם 18 מיטות אשפוז בשתי מחלקות: נשים-יולדות וכירורגיה. היו בו שני חדרי ניתוח (סטריילי ולא-סטריילי), מכון רנטגן, מכון אורטופדי, חדר לריפוי חשמלי, מטבח מודרני, מכבסה, מערכת טלפונים פנימית וכן ספריה רפואית עשירה. ד"ר רוזנבוש ניהל את המחלקה למחלות נשים ויולדות וד"ר הופשטיין - את המחלקה הכירורגית. בנוסף היו בצוות בית החולים: גב' הופשטיין, שתי אחיות, מיילדת, חמש עובדות וחצרן-שוער.

הרופאים היו בטוחים שעתידו של המוסד מובטח לאור העובדה שזה היה בית החולים היחיד בין זכרון-יעקב ונתניה, אזור שבו גרו למעלה מ-15,000 תושבים, ולכן לא חסכו בהוצאות ההפעלה והתחזוקה שלו.

אך כגודל הצפייות כך גם היתה האכזבה גדולה: חולים פרטיים ויולדות רבות לא יכלו להרשות לעצמם לפנות לבית החולים בשל עלות האשפוז הגבוהה; קופת חולים 'עממית' שבטחה את אנשי המושבות העדיפה להפנות את מבוטחיה לבתי החולים הציבוריים; זמן קצר לאחר פתיחתו של בית החולים (באוקטובר 1936) חנכה 'קופת-חולים כללית' את בית החולים בלינסון בפתח-תקוה, ומאז הפנתה את מבוטחיה באזור רק למוסד זה; נוסף לכל באפריל 1936 פרץ המרד הערבי הגדול (מאורעות תרצ"ו) ששיבש את החיים בארץ ופגע קשות בביטחון החולים ובכלכלה. כל הגורמים הללו גרמו לירידה קשה בתפוסת בית החולים ולגרעון כספי משמעותי כבר לאחר שנת פעילותו הראשונה.

החל מינואר 1937 התנהלה חליפת מכתבים אינטנסיבית בין ד"ר הופשטיין, ראשי המועצה המקומית חדרה, חברת פיק"א, מחלקת הבריאות של הוועד הלאומי, מחלקת הבריאות המנדטורית, 'הדסה', קופת חולים 'עממית' ו'קופת חולים כללית'. כולם הכירו בחשיבות קיומו ובנחיצותו של בית החולים אך לא עשו די כדי לסייע לו להתקיים. ב-7 ביוני 1941 ד"ר הופשטיין כתב לד"ר פריץ נואק, סגן ראש מחלקת הבריאות של הוועד הלאומי: "מצבי נואש. הכל דורש ממני כסף, כסף, כסף, ואין בידי למלא את חובותי. הסוחרים, הפרסונל, הרופאים, בעלת הבית תופפים על בכל יום ויום. אבל אין לי כסף לשלם. אין לי כסף להזמין סחורות, רפואות ותחבושות..."

כעבור שנת מאבקים נוספת הודיע ד"ר הופשטיין לד"ר נואק כי "הצבא היווני מקבל על עצמו את בית החולים 'חדרה' מה-20 ביוני 1942". ד"ר הופשטיין לבש מדים בריטיים והמשיך לעבוד בבית החולים, וכך גם רעייתו מרים. הוא נפטר ב-1 במאי 1944 לאחר "מחלה קצרה וממאירה".

ב-1947 גברת זוסמנוביץ השכירה את בית החולים ל'קופת חולים כללית' שפתחה במקום בית יולדות. כשנה וחצי לאחר פתיחתו נמסר בעיתונים כי בתקופה זו היו בו 1,587 לידות ונערכו בו 471 ניתוחים מהם 62 גדולים. ד"ר רוזנבוש המשיך לעבוד בחדרה עד לפטירתו ב-1960. הוא עבד בעיקר כרופא פרטי והיה מעורב גם בענייני הציבור.

במרץ 1963 הועבר בית היולדות לבית החולים ע"ש הלל יפה והפך לחלק בלתי נפרד מהמרכז הרפואי. במקום בו היה בית החולים 'חדרה' פועל כיום מוסד לאוכלוסיה הקשישה בשם 'בית גיל-עד'.

בית החולים 'חדרה'

בחסות

ב

איתי בחור – הוצאה לאור